

מטות-מסעי

פרשה ארץ ישראלית

'והתנחלתם את הארץ בגורל' - על הגורל בהקמת תל אביב

מאת: טליה זיסקין

של המגרשים כתבתי בתוך צדפים בעלי צבע אחר. ומכיוון שדבר זה היה חדש, אי אפשר היה להכין מראש ערעורים וההגרלה התחילה בשעה מוצלחת, על מגרשי היישוב ליד שדרות רוטשילד (ויס עקיבא אריה, ראשיתה של תל אביב: תולדות ייסוד העיר ורשימות יומן, עמ' 124).

בחול המועד פסח, כ' בניסן התרס"ט (11.4.1909), התאספו 66 חברי אגודת 'אחוזת בית' בשטח אדמות כרם ג'באלי, במקום שבו ניצבת כיום האנדרטה למייסדי תל אביב בלב שדרות רוטשילד. לאחר שעקיבא אריה ויס הקריא את תקנון ההגרלה, התקיימה ההגרלה. תחת פיקוח הוציא אחד הילדים צדפים זה אחרי זה והתוצאות נרשמו לעיני הקהל בפרוטוקול. בתנאים אלה סודרה ההגרלה בשקט גמור, בלי טענות חמימות, לשביעות רצונם של כל החברים (שם, עמ' 124).

ויס מתאר את ההתרגשות אחרי קבלת המגרש. לאחר ההגרלה ביקר כל חבר במגרשו וטייל בו לארכו ולרחבו - שמח ליהנות מרכושו שרכש בארץ ישראל, והוא מפנה כבר מחשבותיו לשאלות הבניין ומונה הזמן שיהיה עליו עוד להתגורר בדירות זרים (שם, עמ' 124-125). כחודש לאחר ההגרלה החלה בניית הבית הראשון, ותוך זמן קצר נוספו אחריו עוד בתים. לימים הוכרז אירוע זה כאירוע הולדתה של העיר תל אביב.

דברי משה לעם ישראל בערבות מואב על אודות ירושת הארץ כוללים גם את הדרך שבה היא תיחלק לשבטים. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת הָאָרֶץ בְּגוּרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם, לְרֵב תְּרֻבּוֹת אֶת נַחֲלֹתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת נַחֲלֹתוֹ, אֶל אִשָּׁר יֵצֵא לוֹ שָׁפָה הַגּוּרָל, לוֹ יִהְיֶה (במדבר לג, נד). חלוקת הארץ תיעשה בגורל בהתאמת גודל הנחלה לכמות המתיישבים בה. לאורך ספר יהושע מופיע הגורל פעמים רבות, ובהן מפורטות הנחלות שקיבלו השבטים. הגורל יוצר אפשרות הוגנת לחלוקת השטח שחלקיו אינם שווים במאפייניהם.

גם בסיפור הקמתה של אחוזת בית, לימים תל אביב, נעשה שימוש בגורל לחלוקת שטח. מצוקת הדיור ביפו ועליית מחירי השכירות שבאה בעקבותיה העצימו את הצורך לבנות בתים חדשים מחוץ לעיר. מסוף המאה ה-19 החלו להיבנות שכונות מחוץ לחומות יפו העתיקה, ביניהן נווה צדק ונווה שלום. בשנת התרס"ו (1906) נוסדה ביוזמתו של עקיבא אריה ויס אגודת 'אחוזת בית' במטרה להקים עיר עברית חדשה על אדמות כרם ג'באלי, גבעות חוליות מצפון לעיר יפו. אחרי רכישת הקרקע, בשבת נחמו של שנת התרס"ז, הוזמנו כל חברי אגודת 'אחוזת בית' לעלות לרגל לאדמות כרם ג'באלי ולבלות שם את היום. רבים הגיעו, והמגרש השומם קם לתחייה.

הכשרת השטח לבניית בתים כללה יישור האדמה, חלוקת הקרקע לחלקות ובעקבותיה חלוקת החלקות למשפחות. כדי לחלק את החלקות באופן שוויוני בין המשפחות המייסדות, הוחלט להטיל גורל. כך מספר עקיבא אריה ויס: כידוע בהגרלות מכל המינים, יש שמרננים לאחר הטלת הגורל ומזה תוצאות להתאוננות ולפעמים גם משפטים ואי-נעימות בלי גבול לכולם. לפיכך היה צורך לעבד למפרע תקנות להגרלה, כדי למנוע כל תקלה וטענות ומענות. מטעמים אלה קבעתי סדר מיוחד שנשאר בסוד עד שעת ההגרלה ממש. רשמתי את כל שמות החברים הראויים להשתתף בקלפי, לא על פתקאות של נייר, כי אם בתוך צדפים לבנים מאלה המצויין על שפת הים. ואילו את המספרים

לעיון נוסף

- הרצוג דורון, גורל אחד: תולדות ההגרלות בעם ישראל, ירושלים, 2003
- ויס עקיבא אריה, ראשיתה של תל אביב: תולדות ייסוד העיר ורשימות יומן, תל אביב תשי"ז, עמ' 123-135
- יקותיאלי כהן עדנה, עיר מראשיתה, הרצליה 2009, עמ' 49-52